

Eusko Jaurlaritzaren hizkuntza-politikari buruzko liburu zuria

DANIEL ESCRIBANO

Soziologian lizentziaduna

Afirma que el nou ordenament jurídic al nivell *nacional i autonómico* resol ja el problema de llengües dins el mateix Estat; no hi hauria, segons això, enfrontament d'aquestes i, sobretot, ningú no fóra discriminat per raons lingüístiques. És a dir, accepta tàcitament que tothom ho serà, de discriminat, però només a través de l'espanyol, dels coneixements que n'acrediti i de l'aptesa que demostrí a servir-se'n en qual-sevol situació i circumstància; i predica estentòriament que ningú no podrà ser-ho a través de cap altra llengua diferent de l'única amb què s'identifica en exclusiva l'Estat, sots pena de lesa constitucionalitat. [...] [D]iu fixar els màxims valors en la convivència social —amb deliberat oblit de les claudicacions a què es veuen obligats en tots els àmbits els usuaris de llengües altres que l'espanyola—, i [...] identifica reductivament i abusiva el discurs de la radicalitat conseqüent amb les opcions polítiques de caire independentista[.]

Josep Murgades (1996 [1993]: 101-102)

Karguan ordeztua izan eta gutxira, berriro dugu plazan arduradun politiko ohia; oraingo honetan, liburu bidez, bere gestioaren berri emateko. Aipagai dugun lanari dagokionez (Baztarrika, 2009), Patxi Baztarrikak bere buruari eza-

rri dion eginkizuna are handiagoa da, ez baitu nahikoa izan bere ohorea defendatzearekin Juan Jose Ibarretxe lehendakariaren azken gobernuaren Hizkuntza Politikarako sailburorde gisa. Aitzitik, autonomia berrezarri zenetik EAeko gobernu ororen hizkuntza-politikaren gorazarrea egin nahi izan du Baztarrikak. Hori dela-eta, ez da ustekabea bigarren aitzinsolasa Pedro Miguel Etxenike berrezarritako autonomiako estreinako Jaurlaritzako Hezkuntza eta Kultura sailburuak idatzi izana. Egileak berak adierazi du liburuak «Eusko Jaurlaritzako erantzukizunetatik hizkuntza politikaren kudeaketan lau urtean izandako eskarmentuan» duela oinarri (23. or.). Horren ondoriorik nabarmenena dugu liburuak academia-lana ez izatea, saiakera politiko hutsa baizik: bere jarduna zurrizko arduradun politiko ohiaren argudio-sorta, hain zuzen ere. Izan ere, sailburuordeak espainolaren gizarte- zein legezko nagusitasuna auzitan jartzen sekula saiatu ez den hizkuntza-politika defendatu nahi duenez, diskurtso ideologiko hutsari heldu beharrean dago, zuzentasun politikoaren betiko leloak errepikatzea kontrako errealitateak nahiz argudio deserosoak gainditzeko nahikoa balitz bezala. Horregatik 40 aldiz baino gehiago aipatu ditu *bizikidetza* edo *elkarbizitza* hitzak, dena zurrizko baliagarriak direlakoan. Hala ere, zilegitasun politikoa lortzeko «bizikidetzara» jotzea bide huts-hutsa da informazio-ikuspegitik, gobernu-politika orok bizikidetza-motaren bat baitakar. Dena den, ukaezina da erretolika hori *statu quo*aren aldeleen diskurtso-baliabiderik erabilienetako bat dela, bertzeak bertze, funtsezko auzia ezkutatzeko balio duelako, alegia, ezarritako elkarbizitza zer baldintzatan oinarritzen den afera saihesten duelako. Baztarrikak, gainera, «hizkuntzen bizikidetza» eta gizarte-bizikidetza zuzen parekatu ditu (157., 217. or.), eta hori gizarte-gatazka hizkuntza-gatazkara mugatzea bezalakoa da.

Ez dago erran beharrik sailburuordeak hizkuntza-minorizazio prozesuek dakartzaten gatazka-dinamikak estaltzeko «elebitasunaren» moztarroari heltzen diola. Horren arabera,

«bi hizkuntza» ditu EAEko gizarteak (283. or.), nahiz eta EAEko hizkuntza-aniztasuna hizkuntza ofizialetatik harago doan, eta bi hizkuntza ofizialak biztanleen zati batek baino ez dakizkien. Jakina da hiztunen zein funtzioen galera, edota superestratuaren bidezko hizkuntzaren berezko ezaugarrien urtzea, honako kasu hauetan baizik ez direla gertatzen: (a) hiztun oro bigarren hizkuntza berean elebidun bihurtu dutenean, edo (b) hiztun guztiek bigarren hizkuntza komunik izan ezean, hiztunak zein bere bigarren hizkuntzaren lurralde-eremuaren arabera banaturik daudenean. Baztarrika, ordea, ez omen da «gai elebakartasunaren onuzeretz ohartzeko, ez baitiogu atzematen ez onura pertsonalik ez *onura sozialik* ere» (282. or., azpimarra gurea da). Setati, honela argudiatu du sailburuordeak: «Euskararen historiak erakutsi digu euskal elebakar asko izateak ez duela eragotzi urte askoko euskararen atzerakada etengabea» (141. or.); euskaldunek euskara uzten ahal izateko erdara ikastea nahi-taezko baldintza izan ez balitz bezala, harik eta euskaldunen erkidegoa espainol zein frantses hizkuntza-komunitateen azpimultzo soila bilakatu arte. Inplikazioz, Baztarrikak berak aitortu du gizarte-elebitasuna funtzionala dela hizkuntza-ordezkapenerako honako egitate hauek nabarmendurik: «gaztelaniaz dagoen guztia euskaraz eduki nahi izatea ez d[el]a eraginkorra» (238. or.), «euskaraz jakitea ez dela *beharrezkoa*» (225. or.), edota «euskal hiztunak, elebiduna denez gero, hizkuntzaren hautua egin behar duela euskaraz jardun nahi badu» (198. or.). «Elebitasun-mota ezberdinen artean gogokoena, elebitasun simetrikoa» omen du sailburuordeak, alegia: «arlo pribatu nahiz publikoan bi hizkuntzetan gaitasun beraz jarduteko gai diren eta jarduten diren herritarrek osaturiko gizarte». Alta, Baztarrikak berak onartu du «munduan» ez dagoela «halakorik» (233. or.). Soziolinguistikaren baitan, aspalditik da ezaguna inexistentzia hori ez dela kontingentea, eta «elebitasun simetrikoko» sasikon-tzeptu bera entelekia hutsa dela. Sailburuordearen iritziz, baina, «[g]urea bezalako egoera batean oso zaila —ezinez-

koa kasik— badirudi ere, [...] elebitasun simetriko edo erabatekoa eraikitzearen idealari eutsi egin behar zaio» (233. or.). Hala ere, ahalbide-baldintzetatik kanpo preskribatzea ez dator bat «errealitate *erreal[era]* —ez errealitate irudikatu[ra] edo amestu[ra]—» (221. or.) hitzetik hortzera jotzea rekin, partekatzen ez duen helburu duten proposamenei sinesgarritasuna kentzeko, Baztarrikak egin bezala.

Hizkuntza-aniztasuna kudeatzeko ereduak ezin zakarra go ezaugarritu ditu sailburuordeak, zertarako eta Espainiako Erresumako marko juridiko-linguistikoa zein EAEko gobernuak egindako garapena hoberena dela ondorioztatzen. Baztarrikaren aburuz, lurralde-ereduak nahiz eredu pertsonalak «hizkuntza-ordezkapenen logika» «elikatzen» dute, eta ez dute balio hizkuntza-aniztasuna bermatzeko (60. or.). Lurralde-ereduari dagokionez, egia da estatuaren lurraldea hizkuntza-eremuka antolatzean datzala, barruti bakoitzeko hizkuntza ofizial bakarra ezarriz (156. or.). Hortik, ordea, ez da eratortzen ahal lurralde-ereduak herritar elebarrak sortzen dituela, eredu hori indarrean dagoen herrialdeetako biztanleen hizkuntza-ezagutzei buruzko datuek frogatu dutenez. Errate baterako, Suitzako biztanleen hizkuntza-ezagutzen inguruan 2008an plazaraturiko inkestaren emaitzen arabera, 18 urtetik goitiko populazioak, bere lehen hizkuntzaz gain, batez bertze bi hizkuntza gehiago dakizki (2,2 alemaneko zein italiarako kantoietan, eta 1,7 frantsesekoan). Ikerketaren zuzendariak nabarmendu bezala, «nur Luxemburg mit 3.0 und Holland mit 2.2 Fremdsprachen liegen noch vor der Schweiz». «Die Schweiz liegt ausserdem signifikant über dem EU15-Durchschnitt von 1.14 Fremdsprachen»¹ (Werlen, 2008: 4). Alabaina, hizkuntza-erkidegoen arteko eskubide-berdintasuna ezartzea da lurralde-ereduaren meriturik behinena. Espainiako marko juridiko-linguistikoak, aldiz, espainolaz bertzeiko hizkuntza-erkidegoak diskriminatu egiten ditu, espainola baino ez duelako jartzen «Estatuaren hizkuntza ofizial» (EK Espainiako Konstituzioaren 3.1 art.). Espainolaren ofizialtasuna Espainiako lurralde

osora hedatzeaz gain, gainontzeko hizkuntzen ofizialtasuna zein bere lurralde-eremura mugatzen du 1978ko Espainiako Konstituzioak (3.2 art.). Horrek espainolaren lurralde-eremu historikoko biztanleen elebakartasuna finkatu du, eta bertze erkidegoei, aldiz, elebitasuna inposatu die. Horrez gainera, espainolaren eta gainontzeko hizkuntzen ofizialtasunaren edukia bera ez da parekoa. Izan ere, Espainiako markoak Erresumako meneko guztiei espainola jakiteko betebeharrak ezartzen die (EKren 3.1 art.), baina bertze edozein hizkuntza ofizial jakiteko betebeharrak orokortua jartzeko aukera debekatu egiten du (82/1986 KAE Konstituzio Auzitegiaren epaia, ekainaren 26koa, 10. ZO zuzenbide-oinarria; 84/1986 KAE, ekainaren 26koa, 2. ZO; eta 31/2010 KAE, ekainaren 28koa, 14.a ZO). Horrenbertzez, marko juridiko-linguistiko horren gibelean dauden helburu soziolinguistikoak nahiko argiak dira: espainolak jakin beharreko hizkuntza izaten jarraitzea Estatuko lurralde orotan, eta gainerako hizkuntza ofizialek, berriz, hautazko izaerari eustea, eta zeinek bere lurralde-eremuan baino ez. Horren aitzinean, 1978ko Espainiako Konstituziotik eratorririko marko juridiko-linguistikoak ezarritako mugak eta zabalduko aukerak arakatu beharrean, saio apologetikoari lotu zaio Baztarrika. Sailburuordearen aburuz, Espainiako Erresumako Konstituzioa ez da «euskararentzat harresi izan, leiho eta arnasbide baizik» (144. or.). Argudia liteke espainolaz bertzeko «Espainiako hizkuntzak» ere ofizialak izatea aurreikusten duela Konstituzioak (3.2 art.), eta autonomia-legegileren bat jatorrizko hizkuntzaren partekaturiko ofizialtasun hori ahalik eta modurik aldekoenean garatzen ahalegindu dela, behe-mailako arauen bitartez. *Berezko hizkuntza* kontzeptuaz Kataluniako legegileak egindako garapena dugu horren lekuko, katalan hutsez zein «katalanez, bederen» erabiltzeko agintzen duen arau-xedapen orok berezkitasunean baitu oinarri, eta horrek Kataluniako erakundeek hizkuntza-politika lurralde-eredurantz aitzineratzen laguntzen du (Solé i Durany, 1996: 108-118; Puig Salellas, 2009 [1998]: 221-226).

EAEn, bai autonomia-estatutuari buruzko abenduaren 18ko 3/1979 Lege organikoaren 6. artikulua, baita Eusko Legebiltzarraren euskararen erabilera normalizatzeko azaroaren 24ko 10/1982 oinarrizko Legearen 2.ak ere berezkotasun-kontzeptua jaso dute, eta euskarari baino ez diote aitortu. Tamalez, EAEko legegileak ez du kontzeptua garatu, eta udal-mailan baizik ez dituzte garapen-saioak egin. Izan ere, 1989ko otsailaren 1ean Lasarte-Oriako (Gipuzkoa) Udaltzak onetsiriko Udal-arauak, udalerrian euskararen erabilera normalizatzeko xedea zuenak, ezin argiago adierazi zuen berezko hizkuntza-kontzeptuaren muina lehentasunezko hizkuntza izatean datzala: «Lasartearrok geure herriko hizkuntza propioa euskara dugunez, Lasarte-Oriako Udaletxean hizkuntza normalena eta erabiliena euskarak izan behar du». 2005eko abenduaren 1ean Azpeitiko (Gipuzkoa) Udaltzak onarturiko Ordenantzak, Udalean eta udalerrian euskararen erabileraren sustapena eta normalizazioa bermatzea helburu zuenak, «Udal-organo guztietako ohiko lan-hizkuntza euskara» izanen zela xedatzen zuen, «udalerriko berezko hizkuntza» dela oinarriturik (18.1 art.). EAEko Auzitegi Nagusiak (74/2007 epaia, otsailaren 12koa) arau hori indargabetu eta Espainiako Auzitegi Gorenak (6997/2009 epaia, ekainaren 3koa) epaia berretsi ostean, 2009ko abenduaren 3an Udaltzak onetsiriko arau berriak, Azpeitiko Udalean eta udalerrian euskararen normalizazioa eraginkorki bermatzeko Udal-ordenantzak, eutsi egin dio aitzineko arauaren edukiari. Horrez gain, arau berriak berezkotasunaren aitortza eta haren arau-ondorioak ez ditu Azpeitiko errealitate soziolinguistikoan agortzen. Aitzitik, aipatu xedapenaren oinarria honakoa da: euskara «*Euskal Herriaren* berezko hizkuntza» dela (18.1 art., azpimarra gurea da). Erakunde publikoen zein haien menpe dauden enpresen hizkuntza-erabilerak arautzean, tokiko egoera soziolinguistikotik eratorri ez, eta autonomia-estatutuak jasotako berezkotasun-printzipiora zuzen jotzea aitzinpauso potentziala da, euskaldun gutxiagoko udalerrietan euskara hutsezko

edota euskararendako lehentasunezko erabilera-esparruak funtsatzea ahalbide lezake-eta. Nolanahi ere, sailburuordeak muzin egin dio horri guztiari, eta gutxiagoturiko hizkuntzetarako erabilera-esparru eskusiboak nahiz lehentasunezkoak oinarritzeko Espainiako hizkuntza-legedian zabalduriko zirrikitu bakarra itxi egin du berezkotasuna honako hona murrizturik: «Euskararen Legean hizkuntza propiotzat euskara hartzearekin adierazi nahi den gauza bakarra da hizkuntza hori dela Euskal Autonomia Erkidegoko gizarteak berak bakarrik —Nafarroako eta Iparraldeko gizarteekin partekatuta, noski— eta beste inork ez duen identitate- eta identifikazio-zeinua, eta lokarri historikoa» (152. or.). Berezkotasunaren ikuskera folkloriko hori Espainiako Konstituzio Auzitegiak berak onarturiko helmenetik beheiti dago. Izan ere, Kataluniako Parlamentuaren apirilaren 18ko hizkuntza-normalkuntzari buruzko 7/1983 Legearen 20. artikulua (Kataluniako ikastetxeek «han de fer de la llengua catalana vehicle d'expressió normal, tant en les activitats internes, incloent-hi les de caràcter administratiu, com en les de projecció externes» xedatzen zuena) ontzat eman zuen Auzitegiak zera argudiatu: katalana Kataluniako berezko hizkuntza dela (337/1994 KAE, abenduaren 23koa, 21. ZO).² Berezkotasunaz Baztarririk zer ikuspegi murrizta duen ohar turik, ordea, kontzeptuak enbarazu egiten diola ematen du. Izan ere, sailburuordeak zera argi du: «Euskarak munduko hizkuntzen artean behar du[ela] lekua aurkitu, eta hemen gaztelaniaren ondoan eraiki behar zaio[la] behar besteko babesa edo aterpea. ‘Gaztelaniaren ondoan’ esan dugu; ez, beraz, gaztelaniarik gabe» (254.-255. or.). Espainiako marko juridiko-linguistikoa euskararendako aukera handiagoak ematen ahal baditu, Baztarririk borts; uko egiten die hasieratik. Alde horretatik, ohartarazi behar dugu Espainiako Konstituzioak ez dakarrela erakunde publikoen hizkuntza-erabileren gaineko preskripziorik. Eusko Legebiltzarraren 10/1982 aipatu legeak, ordea, EAEn «kokatutako herri-aginteek emandako arau-xedapen zein ebazpen ofizial oro» bi hizkuntza

ofizialetan zabaltzera derrigortzen du (8.1 art.).³ Arau horri salbuespen moduan, eta ez berezkotasunaren ondorioz, Legeak «botere publikoek toki Administrazioaren eremuan euskara bakarrik» erabiltzea baimentzen zuen, betiere bertako errealitate soziolinguistikoa aintzat harturik (8.3 art.). Alta, Espainiako Konstituzio Auzitegiaren ekainaren 26ko 82/1986 epaiak bertan beheiti utzi zuen artikulua hori.⁴ Iñaki Agirreazkuenaga administrazio-zuzenbide katedradunak ohartarazi bezala, epai horrek eta EAeko legegileak 8.3 artikulua il-doko arau berririk garatu ez izanak «euskara lehentasunez erabili nahi duten toki-korporazioak» lege-heldulekurik gabe utzi dituzte euren hizkuntza-erabilerak oinarritze aldera. EAeko Auzitegi Nagusiak nahiz Espainiako Auzitegi Gorenak hizkuntza-erabilerari buruzko hainbat udal-ordenantza indargabetzen lagundu du horrek guztiak (Agirreazkuenaga, 2005: 9-13). Baztarrikaren arabera, ordea, «munduan ezagutzen diren lege-babes gorenetakoa» du euskarak EAEn (166.-167. or.), eta «euskal hiztunen komunitateak egin nahi izan dezakeen ezer ere ez dago, Euskal Autonomia Erkidegoan, legeriak galarazten edota oztopatzen duena» (208.-209. or.). Dena den, noiz eta 1974an hedabide frankistek eurek «nunca lengua y costumbres vascas gozaron de tan amplia libertad» aldarrikaturik («Iglesia y Estado», editoriala, *Abc*, 1974-03-06, 22. or.), are gehiago erranen dute gaur egungo Eusko Jaurlaritzako zein Nafarroako Gobernuako arduradunek.

Sailburuordearen aburuz, «esperientzia arrakastatsuenetakoa eta eredugarrienetakoa da euskararena, Europan ez ezik mundu zabalenean ere» (150. or.), eta «[e]gin dugun bidea eredugarritzat hartu eta aztertzen dute mundu zabaleko toki askotan» (183.-184. or.). EAeko euskara-ezagutzaren bilakara argudiatu du horren lekuko; Baztarrikaren datuen arabera, biztanleen %22k «ongi» zekien euskaraz «duela hogeita bost urte», eta %37,5ek «gaur egun» (176. or.). Bistan da euskararen ezagutzak goiti egin duela, datuak oraino apalak badira ere.⁵ Hala ere, Jaurlaritzaren hizkuntza-politika goreste-ko argudio nahiko kaxkarra da hori, ezagutza-datuak Nafa-

rroan ere hazi baitira.⁶ Horrek erran nahi du Hego Euskal Herrian euskararen nolabaiteko berpizkundea gertatu bada, batik bat 60ko hamarralditik herri-mugimendu euskaltzaleak garaturiko lan erraldoiari zein herritarren engaiamenduari esker izan dela. Bertzenaz, euskararen ezagutzaren Nafarroako gorakada Foru Gobernuaren hizkuntza-politikari zor diogula uste ote du Baztarririk?

Euskararen egoeraren hobekuntzez aritzean, Jaurlaritzaren jarduera nabarmendu ohi du sailburuordeak; menpeko egoerak darraien kontu gogaikarriaren berri ematean, aldiz, herritarren «borondateari» eta «atxikimenduari» —legediak «ordezkatu» ezin omen duenari (208., 225. or.)— edota «gizarteak» ezarririko «mugei» (161., 419. or.) heltzen die. Hizkuntza-ikastereduen sistemaren bilakaeraren interpretazioa aipatuko dugu horren lekuko. Espainol hutsezko ereduari eusteko nazioarteko zuzenbideak zein Espainiako Konstituzio Auzitegiak berak onartu ez duten «seme-alaben irakas-hizkuntza aukeratzeko» sasieskubidera jotzen du Baztarririk (396., 237., 375. or.).⁷ 10/1982 Legeak berak ez du preseski eskubide hori aitortzen (2.b eta 15. art.); eta, aldiz, zera agintzen dio Jaurlaritzari: derrigorrezko ikasketak burutzean ikasleek bi hizkuntza ofizialak erabiltzeko ezagutza-maila nahikoa izatea bermatzeko hartu beharreko neurriak hartzeko (17. art.). Dena den, Jaurlaritzaren Hezkuntza eta Kultura Saileko uztailaren 11ko 138/1983 Dekretuak hiru ikastereduko sistema ezarri zuen, eta lege-maila eman zion Legebiltzarraren EAEko eskola publikoari buruzko otsailaren 19ko 1/1993 Legeak (10. xedapen gehigarria).⁸ Horren arabera, ikasleek eskolak zer hizkuntza ofizialetan jasoko dituzten erabakitzea gurasoen esku da. Sistema horrek, beraz, erantzukizun handia jartzen du herritarren bizkar gainean, euskararen berreskuratze-prozesuari dagokionez. Hala ere, D ereduaren etengabeko gorakadak zein A ereduaren urtez urteko jaitsierak erakusten du herritar gehienek «atxikimendu» handia dutela euskararekiko. Bada hala eta guztiz ere, sailburuordeak berriz ere meritu euren dela sinestarazi nahi digu, adore handia behar bai-

ta euskararen «hazkundera ulertzeko giltzarri nagusia hizkuntza-ereduen sistemaren» balizko baliagarritasunean datzala aldarrikatzeko (179. or.), Jaurlaritzak ikasleen %0 euskalduntzen duen ereduari eutsirik.⁹ Horrez gain, «70eko hamarkadaren erdialdetik gaur arte», 350.000 ikasle inguru aritu direla EAEko euskaltegietan jakinarazi du Baztarrikak, eta «nekez ikus daiteke[ela] beste inon heldutan eta irakaskuntza araututik kanpo hizkuntza ikasteko halako ahalegin sendoa» nabarmendu du (261. or.). Horri zera baino ez diogu erantsi nahi: euskararekiko herritarren «atxikimendu» handiaren bertze erakusle bat dela, erakundeek oraino ez baitute doan eskaintzen oinarrizko mailako ikastaldirik. Hori dela-eta ezin harrigarriago deritzogu honako baieztapen honi: «Urteotako ibilbidean are gehiago aurreratu ez bada, ez da izan baliabiderik ezagatik» (229. or.). Sailburuordeak berak bere burua gezurtatu du, 10/1982 Legea onetsi eta 27 urtera, «elebidun pabilaren mailara arteko euskara ikasketak ikasle heldu guztientzat doan izateko aukera aztertu eta bideragarri den neurrian ahalbidetzea» proposaturik (290. or.).

Gobernu-erakundeek euskalduntzeari dagokionez, Jaurlaritzak jarraituriko irizpidea «proportziozkoa, arrazoizkoa eta progresiboa» izan dela dio Baztarrikak. Bere datuen arabera, 2007an EAEko erakundeetako beharginen %44k hizkuntza-eskakizunen bat egiaztatua zuen. Datu horren eskasia zuritze aldera «herritarren %37» baizik ez dela elebidun argudiatu du (111. or.). Hala ere, euskararen «behar besteko» ezagutza erakundeetako langileek egiaztaturiko aipatu ehunekoaren baitan gutxieneko erabilera ahalbidetzen ez duten 1. zein 2. hizkuntza-eskakizunak ere badira. Horrez gain, euskara-ezagutzaren derrigortasun-mailak errealitate soziolinguistikoaren arabera jartzeko irizpide murriztailea ez dator bat inkestetan herritarrek emandako iritziekin.¹⁰ Dena dela, «denbora luzea beharko d[el]a osasun-zerbitzuak proportzio altuan euskaraz ere jaso ahal izatera iristeko» iragarri du sailburuordeak (236 or.). Hori zuritzeko herritarren hizkuntza-eskubideak «ez direla absolutuak» argudiatu du,

eta «hizkuntzagatik diskriminatuak ez izateko eskubidea» (303. or.) kontrajarri du. Testuinguru horretan, enplegu publikoa eskuratzeko hizkuntza ofizialetako bat ez jakitea zer eta eskubide bihurtzea erran nahi du horrek. Horregatik guztiagatik zaila da erretolika-kutsurik ez atzematea Baztarririk Espainiako Gobernuari aurpegiaturiko zenbait kexutan. Jaurlaritzako arduradunak, bertzeak bertze, honako egitate hauek txarretsi ditu: «Eleanitza d[el]a Espainiako gizartea, baina erakunde zentralen praktika herrialde elebakar baten praktika d[el]a» (119. or.); Espainiako Justizia Ministerioak «oztopoak jartzen dizkio[la] legeriaren barruan eta bere eskumenen esparruan euskararen erabilera bultzatzen saiatzen denari» (110. or.); edota «bai Estatuko Administrazio periferikoak, bai Justizia Administrazioak, oro har, salbuespenak salbuespen, utzikieriaz jokatu dute[la] eta bizkarrak erakutsi diote[la] praktikan elebitasunari» (324.-325. or.). Halako salaketen bidez sinesgarritasuna lortzeko, ordea, sailburuordeak galdera honi erantzun beharko lioke aitzinetik: noiz izan dira gai horiek «EAEko eta Estatuko gobernuen arteko negoziazio mahairen batean» (Basabe, d/g: 5)?¹¹

Azkenik, herri-mugimendu euskaltzalearekiko Jaurlaritzak betidanik izan duen mesfidantza Baztarrikaren liburuan ere agertzen da nabarmen. Iñaki Zabaleta kazetaritza-katedradunak ohartarazi bezala (2008: 76-77), Jaurlaritzak kontrolatzen ez dituen erakunde euskaltzaleen «indarrak eta ekimenak» «sumindura» itzela eragiten diete Kultura Saileko arduradunei. Sumindura horrek jota, akaso, leporatu dio sailburuordeak mugimendu euskaltzaleari «instituzio paraleloen dinamika bultzatu eta ezker abertzale tradizionalari bere estrategia politikorako bazka ematea» (278. or.). Halako erasoak are ulergaitzagoak dira honakoa aintzat harturik: AEK Alfabetatze eta Euskalduntze Koordinakundea edota Hizkuntza Eskubideen Behatokia sortu zirela gobernu-erakundeek deus egiten ez zutelako helduak euskalduntzeko eta hizkuntza-eskubideak babesteko, hurrenez hurren. Herri-mugimenduak erakunde horiek eratu ostean baino ez ditu Jaur-

laritzak eginkizun bereko erakunde publikoak sortu, jardue-
ra-esparrua EAera mugaturik dutenak. Sailburuordeak be-
gitan harturiko erakundeak, aldiz, Euskal Herri osoan ari-
tzen dira. Inplikazioz, halako erasoek erakusten dute Nafa-
rroan eta Iparraldean euskara berreskuratzeari nolako ga-
rrantzia ematen dion Baztarririkak. Horrez gain, herritarren
«kontzientzian», «borondatean» nahiz euskararekiko «atxi-
kimenduan» sailburuordeak jarririko enfasia ez dator bat
herritarrak bere kontroletik kanpo antolatzen direnean ager-
turiko mesfidantza-jarrerarekin.¶

-
1. «Luxenburgo, 3,0 atzerriko hizkuntzaren batez bertzekoa duela, eta Her-
behereak, 2,2koa dutela, baizik ez daude Suitzatik goiti. Horrez gain, Sui-
tza Europar Batasuneko 15eko 1,14 atzerriko hizkuntzaren batez bertze-
kotik nabarmen goiti dago.»
 2. «[E]l catalán, lengua propia de Cataluña, es lengua oficial en el territorio
de la Comunidad Autónoma en virtud del art. 3.2 C.E. y el art. 3 del
E.A.C. y, en lo que aquí interesa, es también la lengua de la Generalidad
y de la Administración territorial catalana, de la Administración local y
de las demás corporaciones públicas dependientes de la Generalidad (art.
5.1 de la Ley 7/1983). Lo que indudablemente incluye a la Administra-
ción educativa». Dena den, berezkotasunaz Baztarririkak duen ikuspegia
bat dator Espainiako Konstituzio Auzitegiaren ekainaren 28ko 31/2010
epaiak dakarrenarekin (14.a ZO). Konstituzio Auzitegiak, baina, berezko-
tasunetik ondorio juridiko bat eratorri du, baina kontrako noranzkoan,
hots, espainolaz bertzeko hizkuntza ofizialen aldeko neurriak hartzeko
lege-tartea gehiago murrizteko norabidean. Magistratuen erranetan, «[e]
carácter propio de una lengua española distinta del castellano es, por tan-
to, la condición inexcusable para su reconocimiento como lengua oficial
por un Estatuto de Autonomía». Bistan da, ordea, berrinterpretazio teleo-
logiko horrek, Auzitegi beraren 337/1994 epaiaren doktrina iraultzeaz
gain, talka egiten duela Espainiako konstituzionalitate-blokearekin be-
rekin. Izan ere, Espainiako Konstituzioaren 3.2 artikulua arabera, «Es-
painiako beste hizkuntzak ere ofizialak» izanen dira, eta inon ez da berez-
kotasun-kontzeptuari aipamenik. Ildo beretik, Nafarroako foru eraentza
berrezartzeari eta hobetzeari buruzko abuztuaren 10eko 13/1982 Lege or-
ganikoaren 9.2 artikulua «Nafarroako eskualde euskaldunetan» euska-
rak ere «hizkuntza ofizialaren maila» izanen duela dio, berezkotasuna ai-
patu gabe. Horregatik guztiagatik, Eva Pons (2010) konstituzio-zuzenbi-
de irakasleak nabarmendu bezala, berezkotasun-kontzeptuaren erran-
nahia, orain arte aski argia zena, ilundu baino ez du egin 31/2010 epaiak.

3. Arlo sozioekonomikoan, EAEko erabiltzaileen eta kontsumitzaileen estatutua arautzen duen Legebiltzarraren abenduaren 22ko 6/2003 Legeak hizkuntza-xedapenak ere baditu (38.-40. art.), Jaurlearitzaileen uztailaren 1eko 123/2008 Dekretuak, kontsumitzaileen eta erabiltzaileen hizkuntza-eskubideei buruzkoak, garatzen dituena. Agindu horiek, baina, ofizialtasunetik baizik ez dira eratorri, eta horrek ere elebiz aritzeko inposatzea dakar. Arau-teknika hori «Kataluniako Hizkuntza Politikaren Legean arlo sozioekonomikorako finkatutakoaren bide beretik» doala baieztatu du sailburuordeak (334. or.). Hala ere, Kataluniako Parlamentuaren urtarrilaren 7ko 1/1998 Legeak norbanako eskubideen aitortza baino ez du eratorri ofizialtasun-kontzeptutik; hizkuntza-erabilera generikoei buruzko preskripzioei dagokienez, aldiz, berezkotasunari heldu dio. Horri esker, xedapen horietan «katalanez, bederen» erabiltzeko baizik ez du agintzen Kataluniako legediak.
4. Epai horretaz sailburuordeak eginiko iruzkinean (301.-302. or.), 8.3 artikulua gaineko ebazpena aipatu ere ez du egin, eta Auzitegiak ontzat emaniko artikuluei buruzkoak baizik ez ditu jorratu.
5. Inkestatuek adieraziriko ezagutzatik behaturiko erabileretara jotzen badugu, are apalagoak dira datuak. Izan ere, Euskal Herriko V. Kale Erabileraren Neurketak, 2006koak, honako ehuneko hauek eman ditu EAEko herrialdeei dagokienez: 32,7 Gipuzkoan, 10,4 Bizkaian, eta 4,7 Araban (Amonarriz, 2007: 36). Horrez gain, Baztarririk berak ahulgune larriak badirela ohartarazi du, hala nola, euskaldun zaharren hizkuntza-portaerari (235.-236. or.) edota ekonomiaren «esparru pribatuan» (203. or.). Baztarririk ohartarazi du euskarak erabilera ia eskusiboa zuten esparruetan ere sartu dela espainola (197., 208. or.), eta «etxeko erabilera» «mantendu» baino ez dela egin «azken hamabost urteotan» (200.-201. or.).
6. 1986ko erroldako datuen arabera, Nafarroako bi urtetik goitiko biztanleen %15,4k euskarazko trebeziaren bat bazuen eta %10,2 ongi mintzatzeko gai bazen. 2001eko erroldan, ehuneko horiek 20,9n eta 18,8n ziren, hurrenez hurren, eta 15 urtetik beheitiko biztanleen artean, 34,9n eta 21,3n (Gros i Lladós, 2007: 220-221, 232).
7. Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren arabera, bazterketa-eza printzipioa jasotzen duen giza-eskubideen eta oinarriko libertateen Europako Hitzarmenaren 14. artikulua (hezkuntza-eskubidea ukatzea debekatzen duen zein estatuei hezkuntza-arloan gurasoen filosofia- zein erlijio-sinesmenak errespetatzeko agintzen dien Hitzarmenaren Protokoloaren gehigarriaren 2. artikulua erekin uztarturik ere), «n'a pas pour effet de garantir aux enfants ou à leurs parents le droit à une instruction dispensée dans la langue de leur choix». Aitzitik, epaileek nabarmendu bezala, «interpréter ces deux dispositions comme reconnaissant à toute personne placée sous la juridiction d'un État un droit à être instruite dans la langue de son choix conduirait à des résultats absurdes, car chacun pourrait ainsi revendiquer une instruction donnée dans n'importe quelle langue dans l'un quelconque des territoires des Parties Contractantes» (Giza Eskubideen Europako Auzitegiaren epaia, 1968ko uztailaren 23koa, «Affaire 'relative

- à certains aspects du régime linguistique de l'enseignement en Belgique», 32. or.). Espainiako Konstituzio Auzitegiari dagokionez, ez onartzeaz gain, ukatu egin du, berariaz, halako eskubiderik dagoenik: «el contenido del deber constitucional de conocimiento del castellano —que este Tribunal ha precisado en la STC 82/1986— no puede generar un pretendido derecho a recibir la enseñanza única y exclusivamente en castellano» (337/1994 KAE, abenduaren 23koa, 9.b ZO).
8. Baztarririk *Euskararen aldeko hitzarmen politiko eta sozial* deritzanak «euskal gizartea hizkuntzaren arabera gizaldetan zatitzea eta bereiztea» saihesteko xedea omen zuen (157. or.). Bistan da, ordea, horretan datzala, preseski, hizkuntza-ereduen sistema. Horrez gain, sailburuordeak «gizarte-» zein «lurralde-kohesiora» jotzen badu ere, ikasleek bi hizkuntza ofizialak jakitea galarazten duen ikasteredua ezartzeak ikasleen lan-aukerak murriztu egiten ditu, eta, oro har, gizarte-ezberdintasunak areagotu egiten ditu, gehiengo sindikalak behin eta berriz salatu bezala.
9. A ereduaren erabateko porrotaren aitzinean ikasleen euskalduntze alde- ra, eredu hori ezabatu egin behar dela aitortu beharrean, dedukziozko logika-irakaspenak emateari ekin dio sailburuordeak. Baztarririkaren iritziz, hiru faktorek eragiten diote ikasleen euskalduntzeari: (a) zer eredu auke- ratzen den; (b) familia-hizkuntza zein den; eta (c) ikaslearen ingurunea euskalduna denetz (384. or.). Sailburuordearen datuen arabera, D eredu- ko ikasleen %32k ez du behar bertzeko euskara-ezagutza derrigorrezko hezkuntza amaitzean, eta ehuneko hori 52,4 da euskara familia-hizkuntza ez duten ikasleen kasuan (383.-384. or.). Nahiz eta premisa horietatik soi- lik ondorioztatzen den A eredia kentzea ez dela baldintza nahikoa ikas- leak euskalduntzeko, Baztarririk eratorri nahi izan du «gutxienez urte- o- tako sistemak izan duen adinako adostasunik gabe, hobe aldaketa estruk- turalik ez aurrera ateratzea» (393. or.). Horrek erran nahi du, EAJk eta PSEk kontrakoa adosten ez duten bitartean, %100eko portzentajez erdal elebakarrak «prestatzen» dituzten eskolak izan behar direla EAEn. Na- barmendu beharrekoa da kritikak indargabetzeko «interes politiko jakin batzuen» mamua inarrosi ohi duen sailburuordeak (186., 264., 268., 277.- 278., 418.-419. or.) alderdi politikoetako buruzagien borondate zein inte- res aldakorren menpe utzi duela euskalduntze-prozesua. Horrez gain, ez du- gu entelegatzen ahal zertan eragiten dion lege baten aldeko botoa ema- ten duen legebiltzarkide kopuruak lege horretatik eratorririko zeinahi hizkuntza-eredutako ikasleen euskara-ezagutza mailari.
10. 2010eko abenduan EAeko 15 urtetik goitiko herritarrei eginiko inkesta- ren emaitzen arabera, populazioaren %72 bat dator *ezinbestekoa da jendea- ren aurrean lan egiten duten funtzionarioek euskaraz hitz egitea* iritziare- kin. Ildo beretik, inkestatuen %69k uste du «EAEn lan egiten duten fun- tzionario guztiak euskara ikasi beharko luketela» (Eusko Jaurlaritzaren Le- hendakaritzako Prospekzio Soziologikoen Kabinetea, 2011: 15 eta 12).
11. Bertzalde, sailburuordea Jaurlaritzaren hizkuntza-politikaren kritikak «ezker abertzale tradizionalaren» amarru gisa salatzen ahalegintzen bada ere, Aralarreko koordinatzaileordea zen Basabe galdera hori plazaratzean.

Bibliografia

- Agirreazkuenaga, Iñaki (2005): «Euskararen ofizialtasuna. EAEko kontsumitzaile eta erabiltzaileen Estatutuaren aplikazio juridikoa», 2005eko martxoaren 16an eta 17an merkataritzan eta zerbitzugintzan hizkuntza-normalizazioari buruz Oñatin (Gipuzkoa) Debagoieneko Mankomunitateak antolatutako jardunaldietan eskainiriko hitzaldia (www.ieuskaraz.net/jarduerak/iker/merkataritza/agirreazku.pdf).
- Amonarriz, Kike (2007): «2006ko hizkuntzen kale-erabileraren neurketa: aurreikuspenak eta emaitzak», *Bat. Soziolinguistika Aldizkaria* 64.
- Basabe, Mikel (datarik gabe): «Euskara 21», Euskararen Aholku Batzordearen XXI. mendeko hizkuntza politikaren oinarriak dokumentuari eginiko ekarpena (http://blog.euskara21.euskadi.net/uploads/file/Batzordekideen%20ekarpenak/mikel-basabe_eus.pdf).
- Bastarrika, Patxi (2009): *Babeli gorazarre. Bizikidetzarako hizkuntza politika zilegi eta eraginkorra*, Alberdania, Irun.
- Eusko Jaurlaritzaren Lehendakariitzako Prospekzio Soziologikoen Kabinetea (2011): *Euskara: erabilera, jarrerak, politikak* (www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/contenidos/informe_estudio/o_10tef3_euskera/eu_10tef3_adjuntos/10tef3_euskera_eu.pdf).
- Gros i Lladós, Miquel (2007): *Recuperación del euskera en Navarra*, Euskaltzaindia, Bilbo.
- Murgades, Josep (1996): «Debats sobre la llengua del 1968 ençà» (1993), in *id.: Llengua i discriminació*, Curial, Bartzelona.
- Pons, Eva (2010): «La llengua (en la sentència de 28 de gener [sic] de 2010)», *Revista Catalana de Dret Públic*, Espainiako Konstituzio Auzitegiaren 31/2010 epaiari buruzko zenbaki berezia (www10.gencat.net/eapc_revista_dret/recursos_interes/especial%20estatut/documents%20especial%20estatut/pdfs/06_Pons_llengua_vo_ca.pdf).
- Puig Salellas, Josep Maria (2009): «Els grans conceptes de la doble oficialitat en la Llei 1/1998, de política lingüística» (1998), in *id.: Doble oficialitat i llengua pròpia: dues llengües i un territori*, Marcial Pons, Madril, Ester Franquesak eta Lluís Jouk prestatuturiko edizioa.
- Solé i Durany, Joan Ramon (1996): «El concepte de llengua pròpia en el dret i en la normalització de l'idioma a Catalunya», *Revista de Llengua i Dret* 26.
- Werlen, Iwar (2008): «Schlussbericht. Sprachkompetenz der erwachsenen Bevölkerung in der Schweiz». «Sprachvielfalt und Sprachkompetenz in der Schweiz, Nationales Forschungsprogramm 56» egitasmoaren baitan garaturiko ikerketaren amaierako txostena (http://nfp56.ch/f_projekt.cfm?Projects.Command=details&get=13&kati=2).
- Zabaleta, Iñaki (2008): «Bat bitan beti», *Jakin* 169.